

Faktaboks om Nattoralik - Den grønlandske havørn

Generel information

- Den grønlandske havørn (*Haliaeetus albicilla groenlandicus*) er en særskilt underart af den europæiske havørn. Den er totalfredet og det er ulovligt at fjerne unger fra rederne. Den er blevet signifikant større som resultat af tilpasning til klart koldere omgivelser, og er endemisk.
- En af verdens mest isolerede, fåtallige og sårbare fuglepopulationer.
- Tilpasset det barske arktiske klima i Grønland gennem titusinder af år.
- **Bestand:** Max. 200 ynglende par i hele udbredelsesområdet i Vestgrønland fra Kap Farvel til Disko bugten. Hertil kommer ungfugle, hvor antallet ikke kendes lige så konkret, som med territoriehævdende, gamle ørnepar.
- **Status:** Bestanden er stabil, men ikke dokumenteret i vækst som bestandene i Europa.
- Arten klassificeres som sårbar på grund af lav ynglesucces pga. af ustabile vejrforhold særligt i rugetiden, hvor ynglen ses opgivet med op mod 80 % af rederne i dårlige år (2025). Omvendt i vejræssigt gode år ses unger i rederne i op mod 80 % af rederne (2023).

Adfærd og fødevalg

- Havørnen finder primært sin føde langs kysterne, da den er tæt tilknyttet vand.

Ungfugles adfærd

Ungfugle (1-6 år) har ikke faste territorier og strejfer typisk i flokke i områder med potentiel føde. Dette sker ofte i områder uden territoriehævdende, ældre og ynglende havørne, da disse typisk slår indtrængende ungfugle ned eller jager dem væk. Flokke af ungfugle findes ofte på steder, hvor der er lettere adgang til føde, og her opstår der ofte konkurrence og kamp om byttet. Selvom det kan se ud som om, de arbejder sammen om at få fat i føden, er dette en fejlfortolkning, da samarbejde ikke er en naturlig adfærd for unge havørne. De handler derimod individuelt og konkurrerer om maden.

Ynglesæson

Havørnen lægger sine æg i slutningen af april i Sydgrønland, mens æglægningen længere nordpå, f.eks. i Nuuk- og Maniitsoq-distrikterne, typisk finder sted omkring 1. maj. Der lægges normalt 2 æg, sjældent 3, og det tager ca. 38 døgn at udruge et æg. I denne periode er den ene fugl i det ynglende par bundet til reden.

Ungernes opvækst

Efter klækning opholder ungerne sig i reden i ca. 70 døgn, hvor de fodres med omkring 50 kg mad. Efterfølgende fortsætter forældrene med at fodre ungerne i yderligere 3-4 måneder, før de bliver uafhængige sidst på året. Over halvdelen af ungfuglene dør dog i løbet af deres første leveår som følge af naturlig udvælgelse.

Føde

- Primært fisk ca. 90 % i sommermånederne.
- 10% udgøres af vandfugle og mindre pattedyr og ravne. Især rævehvalpe, som er små i sommermånederne, udgør en del af føden. Dette fødevalg er dokumenteret med projekt Nattoralik/grønlands havørn, hvor alle bytteemner hjembragt til et antal reder i hele ungeperioden blev affotograferet og bestemt ud fra billederne (Wille & Kampp, 1983).
- Længere nordpå langs Grønlands vestkyst er andelen af fugle i kosten højere end i det sydvestlige Grønland. Dette skyldes klart større havfuglebestande i nord, herunder edderfugle, tejest og lomvier. Om vinteren ændres dette billede en del, hvor andelen af døde fisk og fugle stiger.
- Der findes ingen forskningsmæssig dokumentation for angreb på større, levedygtige pattedyr i sommerperioden, men havørne kan spise af døde lam eller ådsler generelt, især i vinterhalvåret og foråret.

Havørnens flyveevne og byttetransport - kropsvægt og flyvekapacitet

- En voksen havørn vejer typisk mellem 4-7 kg, hvor hunnerne er markant større end hannerne.
- Havørnen kan maksimalt flyve med omkring halvdelen af sin egen kropsvægt, hvilket betyder, at den absolut maksimalt kan transportere bytte på op til 2-3 kg. Dette sker dog yderst sjældent.

Fysiske begrænsninger

- Havørnens evne til at løfte bytte afhænger af flere faktorer:
 - **Vingefang:** Med et vingefang på op til 2,4 meter har havørnen et relativt stort løftepotentiale, men dens muskelkraft sætter en naturlig grænse.
 - **Aerodynamik:** Jo tungere byttet er, desto mere kræver det af ørnens flyvemuskler og vingeslag for at holde sig i luften.
 - Modvind spiller en afgørende rolle, når havørnen flyver med tungt bytte.
 - Modvind skaber således løft ved at øge luftstrømmen over vingerne, hvilket gør det lettere for ørnen at holde sig i luften med tungt bytte.
 - Uden modvind bliver det næsten umuligt for havørnen at flyve med større bytte, da dens muskelkraft og aerodynamiske evne alene ikke er tilstrækkelig. Så spises der af byttet på stedet først.

Bytte og jagtteknik

- **Byttestørrelse:**

- o Havørnen foretrækker klart bytte inden for dens løfteevne, såsom fisk, mindre fugle og sjældent små pattedyr. Dette ses i 95 % af bytteemnerne.
- o Større dyr, som den ikke kan flyve med (f.eks. døde sæler eller større ådsler), spiser den ofte af på stedet, ofte sammen med andre dyr som ræve og ravne.
- **Jagtstrategi:**
 - o Havørnen jager oftest langs kystlinjer og fanger fisk og vandfugle direkte fra vandet.
 - o Den udnytter således også ådsler fra større dyr og finder føde i nærheden af menneskelige bosættelser, hvor fiskeaffald er tilgængeligt, især om vinteren.
- Som en del af økosystemet fungerer den som en vigtig regulerende faktor for andre dyre bestande, såsom ræve og syge fugle.

Interessante fakta

- Havørnen kan svæve i lang tid uden at bruge ret meget energi ved at udnytte termiske opvinde.
- Når havørnen fanger et bytte, der er for tungt til at flyve op fra vandspejlet med, kan den svømme til land ved hjælp af sine kraftige vinger, der bruges som padler og det er fremad. Her trækkes fisken op i vandkanten og senere trækkes byttet typisk opad i fjeldet, for at tørre vingerne og afvente en vind, som passer sig for at kunne lette. Dette ses kun om sommeren, da den om vinteren vil miste flyve evnen, hvis den bliver for våd i frostvejr, og det vil være livsfarligt.

Fjeldørredens forårsmigration - Adfærd i maj

- Fjeldørreder (*Salvelinus alpinus*), der lever i både ferskvand og saltvand (nedfaldsørreder) migrerer ud i saltvand i foråret, ofte i maj måned, når isen bryder op, og elvene bliver isfri. Her ses ofte forsamlinger af især unge ørne.
- På dette tidspunkt er fjeldørrederne ofte svækkede efter gydningen og søger mod havet for at finde næringsrig føde sommeren over indtil de går op igen i elvene.

Elve som migrationsruter

- Elve fungerer som naturlige passager for fjeldørreder, der bevæger sig fra deres gydepladser i ferskvand mod kystområderne og ud i saltvand. Dette kan ske i mange år i træk, da den grønlandske fjeldørred har en høj levealder.
- Under denne migration er de ofte bytte for rovdyr som havørne, der udnytter fiskens svækkede tilstand og lettere tilgængelighed.
- Maj måned er også den tid, hvor mange får læmmer deres lam, hvilket kan skabe en periode med små, potentielt sårbare dyr i landskabet, hvis de sættes ud tidligt og overraskes af f.eks. en snestorm.
- Havørne og andre rovdyr kan udnytte disse naturlige, årlige begivenheder.

Afslutningsvis kan det siges, at den grønlandske havørn står som et unikt eksempel på tilpasning til de barske arktiske forhold, men samtidig også som en sårbar population, der er afhængig af stabile klima- og vejrforhold for at opretholde sin bestand. De ekstreme levevilkår i Grønland adskiller denne havørneunderart markant fra andre bestande i verden.

Kilder:

Wille, F., & Kampp, K. (1983). Food of the white-tailed eagle *Haliaeetus albicilla* in Greenland. *Holarctic Ecology*, 6, 81–88

Nattoralik, tamatta perput (1987)

Hjemmestyrets oplysningskampagne. (1987). *Nattoralik, tamatta perput*. Grønlands Hjemmestyre.

Den grønlandske havørns fødevalg

(1979). Den grønlandske havørns fødevalg. *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift*, 73, 165–170.

Noter om havørnens adfærd i Grønland

(1997). Noter om havørnens adfærd i Grønland. *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift*, 91, 151–171.

Bestanden af havørn i Grønland

(1990). Bestanden af havørn i Grønland. *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift*, 84, 37–44.

Alle artikler og dokumenter tilgængelige på www.nattoralik.com